

МАТЕРІАЛИ ДО ОРНІТОФАУНИ ТИЛІГУЛЬСЬКОГО ЛИМАНУ

Редінов К. О.¹, Корзюков А. І.²

¹ Регіональний ландшафтний парк “Тилігульський”

² Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова,
Шампанський пер., 2, Одеса, 65058, Україна

Тилігульський лиман знаходиться в межах Комінтернівського, Березовського р-нів Одеської області та Березанського р-ну Миколаївської області (Координати: 46°50'N; 31°07'E). Лиман є одним з найбільших приморських водно-болотних угідь в Причорномор'ї. Довжина його 55-80 км, ширина до 4,5 км. Значна площа, географічне положення, клімат забезпечують високе біологічне розмаїття цієї території.

Високий природоохоронний статус лиману направлений переважно на збереження птахів. В 1995 р. лиман включений в список водно-болотних угідь міжнародного значення (Рамсарське угіддя; S=26 тис. га). Крім того, він має статус території, важливої для проживання птахів (ІВА-територія міжнародного значення; S=11 тис. га) (Микитюк, 1999; Стойловський, 2000). В 1990-х рр. на Тилігулі створено два регіональних ландшафтних парки. В 1995 р. в межах Березанського р-ну Миколаївської області створено РЛП “Тилігульський” на площі 8195.4 га, з яких 4755,3 га займає акваторія лиману. Крім того, зарезервовано 584 га земель Очаківського ДЛМГ для розширення території парку. В 1997 р., створено “Тилігульський регіональний ландшафтний парк”, в межах Березовського та Комінтернівського р-нів Одеської області, на площі 13984га (9981 га — акваторія). Загальна площа парків становить 022179.4 га

Одними з перших орнітофауну лиману вивчали в кінці XIX — на початку XX століть І. К. Пачоський (1911) та О. О. Браунер (1923). Вже тоді А. А. Браунер писав про унікальність пересипу лиману та пропонував створити заповідник (Черничко, Стойловський, 1991). В 1970-х рр. на лимані розпочато ґрунтовні орнітологічні дослідження кафедрою зоології Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова (Черничко, Стойловський, 1991; та ін.), інтенсивність яких значно зменшилась в роки “перебудови”.

Слід зазначити, що дослідження птахів проводились переважно на пересипу лиману та в його верхів'ях, де спостерігаються їх значні концентрації у всі пори року. Тоді, як берега Тилігулу, з численними косами, урвищами та лісонасадженнями, практично не вивчалися, або дані по них застарілі (Гержик, 2003; Корзюков, Черничко, 1977; Кошелев, Корзюков та ін., 1991; Русев, 2000; Стойловський, Кивганов, 1991; Форманюк, Панченко та ін., 2003; Черничко, Юрчук та ін., 1992; та ін.). Тому, наведені нами в цьому повідомленні окремі спостереження представляють певний інтерес.

Матеріал зібрано в 2000-2003 рр. переважно в межах території РЛП “Тилігульський” (Миколаївська область). Моніторингові дослідження проводились в ході виконання проектів Товариства охорони птахів України та програми “Літопису природи” парку.

Пелікан рожевий (*Pelecanus onocrotalus*). Дві зграї (48 і 20 ос.) 18.05.2000 р. летіли від с. Мар'янівна (Одеська область), над лиманом, в сторону його верхів'я.

Косар (*Platalea leucorodia*). В затоці біля с. Ташино косарів спостерігали: 1.06.2001р. — 2 ос., 17.05.2003 р. — 1 ос. та 31.05.2003 р. — 1 і 4 ос. (птахи жились). В верхів'ях лиману 1 косар годувався 1.06.2001 р. на мілководді біля с. Мариново.

Пісочник малий (*Charadrius dubius*). Гніздо з розпочатою кладкою (1 яйце зранку — 2 увечері) на мису біля с. Анатоліївна Березанського р-ну знайдено 18.05.2000 р. В 2001 р. (1.06). та 2003 р. (17 та 31.05) тут обліковано одну територіальну пару.

Пісочник морський (*Charadrius alexandrinus*). На мису біля с. Анатоліївна (18.05.2000 р.) знайдено шкарлупу від яйця та обліковано 3 пари. В 2001 р. тут не спостерігався, а в 2003 р. обліковано територіальну пару (17.05). На “Чіловій” косі (околиці с. Червона Українка) 17.05.2003р. трималось 2, 4 і бос., а 31 травня ми оцінили чисельність гніздуєчих птахів в 4 пари (гнізд не знайдено).

Чайка (*Vanellus vanellus*). В невеликій кількості гніздився на мисах, косах та затоці біля с. Ташино (1-5 пар в одному місці). Так, на мису біля с. Анатоліївна 18 травня 2000 р. обліковано 3 пари. На “Чіловій” косі 17.05.2003 р. обліковано 4-5 пар. В районі с. Ташино гніздилося до 3-5 пар.

Кулик-довгоніг (*Himantopus himantopus*). Кулики знайдені на гніздуванні в двох місцях. На мису біля с. Анатоліївна 18 травня 2000 р. обліковано 7 пар, в оглянутому гнізді було 2 яйця. Три пари тримались на озерцях, що утворились на місці вибору піску, а інші — на озері, котре займало приблизно 1/3 площі мису. 2.07.2000 р. тут обліковано лише 2 дорослих птаха. В наступному році (1.06.2001 р.) на цьому озері, значно обмілілому, трималось 4 пари. Гнізда двох пар з повними кладками (по 4 яйця) були побудовані на мілководді, зовсім “відкрито”, приблизно в 3 м від берега і в 2 м одне від одного. Крім того, куликів-довгонігів ми спостерігали в гніздовий період в верхів’ї затоки лиману біля с. Ташино, в котру впадає р. Царега. На залитому водою лузі 2 липня 2000 р. відмічено 8 дорослих (спостерігалось “турбування”) і 6 молодих птахів. 1 червня 2001 р. тут обліковано 3 пари з елементами шлюбної поведінки. В цей же день, пару, ймовірно, кочуючих птахів ми спостерігали на мілководді в верхів’ях лиману біля с. Мариново. В 2003 р. птахів в затоці біля с. Ташино спостерігали — 23.4 (пара), 17.05 (3 ос.) та 31.05 (2 пари). На “Чіловій” косі 31 травня трималось 2 ос. (окремо) і ще 2 в затоці біля с. Анатоліївка.

Шилодзьобка (*Recurvirostra avosetta*). Про гніздування виду в р-ні досліджень зібрано наступні дані. В затоці біля с. Ташино 2.07.2000 р. обліковано 5 ос. зграєю і одну, що проявляла “турбування” і ще 6 ос. (2 молоді). Четверо птахів (зграя) спостерігали 1.06.2001 р. в затоці біля с. Анатоліївка та 4 ос. біля с. Ташино. На косі, що відділяє затоку від лиману, біля с. Ташино, 23.04.2003 р. трималось 8 шилодзьобок з елементами шлюбної поведінки, але 17 травня ми в цьому місці їх взагалі не бачили. Гніздування достовірно доведено на “Чіловій” косі, де 17.05.2003 р. обліковано 10-12 пар та знайдено гніздо з кладкою (4 яйця), а 31.05 чисельність птахів становила 15 пар, знайдено одне гніздо.

Кулик-сорока (*Haematopus ostralegus*). Зграя з 7 ос. годувалась 2.07.2000 р. на березі лиману біля с. Анатоліївка.

Крячок чорнодзьобий (*Gelochelidon nilotica*). Спробу гніздування спостерігали на “Чіловій” косі в 2003 р. Тут 17.05.2003 р. трималось 18-20 пар і знайдено 2 гнізда (1 і 1 яйце). Птахи тримались на півострові, що вдавався в внутрішнє озеро, яке займало значну площу коси. В кінці травня (31.05) ми спостерігали тут лише 2 птахів.

Крячок каспійський (*Hydroprogne caspia*). На косі, що відділяє затоку від лиману (с. Ташино) 23.04.2003 р. обліковано 1 ос.

Крячок річковий (*Sterna hirundo*). На мису біля с. Анатоліївка 18 травня 2000 р. трималось 30 ос. і ще 50 ос. на косі, що відділяє затоку біля села. 2 липня тут обліковано всього 2 ос. В наступному році 1.06.2001 р. тут трималось близько 30 ос. Слід зазначити, що у птахів спостерігалась шлюбна поведінка, але гніздування так і не доведено. На “Чіловій” косі 17.05.2003 р. та 31.05.2003 р. трималось 10-15 пар, але гнізд не було. На мису біля с. Анатоліївка — 5-8 пар (є гніздові ямки) і ще 28 ос. на косі біля села.

Крячок малий (*Sterna albifrons*). На мису біля с. Анатоліївка 18 травня 2000 р. трималось 3-5 пар з гніздовою поведінкою (знайдено гніздові ямки). 2.07.2000 р. тут обліковано 2 територіальні пари і 2 ос., а в затоці біля с. Ташино відмічено 8 ос. (1 молода). На “Чіловій” косі 17.05.2003 р. трималось 5 пар, але гнізд не знайдено, а на мису біля с. Анатоліївка — 3-4 пари (є гніздові ямки). На останньому — 31.05.2003 р. ми облікували 4 пари і знайшли кладку (1 яйце).

Коловодник звичайний (*Tringa totanus*). Нерегулярне гніздування окремих пар спостерігалось щорічно. Зокрема, на мису біля с. Анатоліївка 18 травня 2000р. трималась 1 пара. На “Чіловій” косі 17.05.2003 р. обліковано 4-5 пар з гніздовою поведінкою. На затоці біля с. Ташино 31.05.2003 р. ми облікували 3 територіальні пари.

Слід зазначити, що у всіх місця гніздування птахів, значний вплив на їх розміщення, чисельність та успішність розмноження має антропогенний фактор. Це — перебування на косах рибалок, відпочиваючих (транспорту), а також випасання худоби та інше. На масштабність цього фактору, вказує, наприклад, наступне спостереження. 2 липня 2000р. на мису біля с. Анатоліївна знаходилось 20 машин і, відповідно, близько 45 людей. Слід, зазначити, що дирекцією РЛП “Тилігульський” підготовлено наукове обґрунтування, щодо введення заповідного режиму в місцях концентрації птахів, яке, можливо, буде втілено в життя, в найближчий час. Перспективним на нашу думку може бути побудова штучних острівців для гніздування птахів у затоці біля с. Ташино.